

Відгук
офіційного опонента на дисертацію Гальцової Світлани Василівни
на тему: «Прогностичні уміння як чинник прийняття
педагогічних рішень майбутніми вчителями»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність дослідження дисертації Гальцової Світлани Василівни на тему: «Прогностичні уміння як чинник прийняття педагогічних рішень майбутніми вчителями» визначається зростанням ролі прогностичної діяльності в роботі вчителя, індивідуально-творчим характером його професійної діяльності, необхідністю прогнозування та оптимального управління розвитком особистості учнів, а також недостатньою дослідженістю проблеми прогнозування, як важливого чинника успішного прийняття педагогічних рішень. Тому звернення дисертантки до проблеми розвитку прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень майбутніми вчителями вважаємо важливим як для теорії психолого-педагогічної науки, так і методики професійної освіти.

Зауважимо, що дисертаційна робота належно структурована, її науковий апарат відповідає змісту. Заявлені завдання дослідження повністю виконано. Отримані дисертанткою результати апробовані на конференціях різного рівня, використовуються в навчальному процесі зазначених навчальних закладів, що підтверджується довідками про впровадження. Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 23 публікаціях зарубіжних та фахових виданнях України. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Науковий апарат дисертації, поданий у вступі, дає уявлення про обраний ракурс виконаного дослідження, його теоретико-методологічні основи, дослідницьке припущення, визначені напрями організації наукового пошуку та його дослідницький інструментарій.

Логіка наукового пошуку дисертантки розгортається у відповідності до поставленої мети – теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження

прогностичних умінь як важливого чинника прийняття педагогічних рішень та розроблення програми розвитку прогностичних умінь у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Програма вибудовується в ієрархії від аналізу його теоретичних і методологічних засад - до розробки моделі та впровадження програми цілеспрямованого розвитку прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень майбутніми вчителями, ефективність якої доводиться на експериментальному рівні, а відповідні матеріали дослідження адекватно структуруються в змісті роботи.

Основний текст дисертації презентується у трьох розділах, у яких збалансовані теоретико-методологічні, прикладні та експериментальні складові, спрямовані на розв'язання сформульованих автором завдань у їх іманентному зв'язку.

Щодо змісту роботи, то у першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні основи вивчення прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень» проаналізовано проблему прийняття рішень у психологічних дослідженнях, а також розкрито особливості прогностичних умінь як важливого чинника прийняття педагогічних рішень. Вивчення феномену та специфіки прийняття рішень фахівцями різних сфер професійної діяльності взагалі й педагогічної, зокрема, авторка дисертації подає з позиції філософського рівня аналізу процесу прийняття рішень, соціально-психологічних досліджень, конкретно-психологічного аналізу детермінант і механізмів прийняття рішень у певних сферах психічної активності людини та рівня міждисциплінарних досліджень. Класифікує чинники прийняття рішень у різних соціальних та професійних сферах. Зокрема, у педагогічній діяльності виокремлює причинні, цільові, ціннісні чинники (за В.М. Чернобровкіним). Зазначає, що одним з найважливіших цільових чинників прийняття рішень у педагогічній діяльності є прогностичний чинник, оскільки процес прийняття педагогічних рішень неможливий без формування образу майбутнього результату й прийняття цього образу як основи для визначення напрямку дій.

Отже, аргументовано доводить, що конкретним проявом цільового чинника прийняття рішень у педагогічній діяльності є процес прогнозування як здатність до антиципації через оформлення мети подальших дій та її фіксування у свідомості вчителя. А педагогічне прогнозування вимагає відповідного рівня розвитку у вчителів прогностичних умінь як чинника прийняття рішень та ефективності педагогічної діяльності.

З позиції наукового підходу авторкою дисертації здійснено ґрунтовний аналіз змістових характеристик компонентів прогностичних умінь та виокремлено компоненти прогностичних умінь, що є специфічними для прийняття педагогічних рішень: цілепокладальний компонент, який відображає дії прогнозування у вигляді процесу вибудовування мети при прийнятті педагогічних рішень у проблемній педагогічній ситуації через смислову репрезентацію її умов, постановку проблеми, постановку мети; мисленнєвий компонент, який містить якості прогностичного мислення вчителів (глибина, аналітичність, усвідомленість, гнучкість, перспективність, доказовість; рефлексивний компонент як інтроспективне співвіднесення власних дій з ознаками проблемної педагогічної ситуації та її динаміки. Визначення компонентів прогностичних умінь знайшло узагальнення у розробленій авторській структурно-рівневій моделі (параграф 1.3. с. 59) прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень вчителем.

Цілком правомірно, що особливе значення у роботі надається розв'язанню третього завдання дослідження. Позитивною характеристикою поданого матеріалу, у розділі другому «Емпіричне дослідження прогностичних умінь у процесі прийняття педагогічних рішень майбутніми вчителями», є наукова обґрунтованість й комплексність підібраних методів та методик експериментального дослідження для виявлення особливостей розвитку прогностичних умінь як чинника прийняття рішень.

Вдало проведена діагностика дозволила авторці наукової роботи визначити рівні та динаміку розвитку компонентів (цілепокладального,

рефлексивного, мисленнєвого) прогностичних умінь та їх впливу на прийняття педагогічних рішень.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчують недостатній рівень розвитку й незначну динаміку структурних компонентів прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень, що й обумовило необхідність розробки програми цілеспрямованого розвитку прогностичних умінь майбутніх учителів з урахуванням виявлених особливостей.

У третьому розділі «Розвиток прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень майбутніми вчителями» дисертанткою обґрунтовано доцільність розробленої програми цілеспрямованого розвитку прогностичних умінь у майбутніх вчителів, представлено змістові та організаційні аспекти програми, проаналізовано кількісні та якісні результати формульованого експерименту.

Теоретичним підґрунтям побудови, програми цілеспрямованого розвитку прогностичних умінь на етапі формульованого експерименту є положення особистісно-орієнтованої освіти, наукові підходи (функціональний, суб'єктно-діяльнісний та ін.) принципи (саморозвитку, професійної спрямованості, моделювання), хоча, на наш погляд, вони потребують більш детального аргументування щодо доцільності як наукових категорій.

Заслуговує на увагу передбачена програмою цілеспрямована робота щодо підвищення рівня прогностичних умінь у студентів - майбутніх учителів експериментальних груп як у процесі теоретичного навчання – викладання спецкурсу «Розвиток прогностичних умінь», мета якого освоєння теоретичних основ прогнозування та прогностичних умінь як важливого чинника прийняття педагогічних рішень, так і на етапі практичної підготовки.

Формування у студентів прогностичних умінь здійснювалось за допомогою використання різних методик, навчально-методичних завдань,

рольових ігор, вправ захисту прийнятого рішення, колективного розв'язування, ситуативного моделювання діяльності, самооцінки і самоаналізу тощо. Однак, на нашу думку, використання їх потребує диференціації з врахуванням градації курсу та відповідності змісту навчального плану підготовки фахівців.

Психологічний механізм виникнення потреби у професійному самовдосконаленні ґрунтується на усвідомленні особистістю майбутнього вчителя невідповідності рівня власного розвитку вимогам щодо виконання функціональних обов'язків.

Ефективність розробленої та застосованої дисертанткою у формульованому експерименті авторської моделі та програми підтверджує позитивна динаміка показників структурних компонентів прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень у майбутніх учителів - учасників експериментальної групи, зокрема: домінування рівня «Узагальнення» при постановці проблеми, рівня «Тактична мета» при постановці мети, змістовних характеристик таких якостей мислення, як глибина, аналітичність, усвідомленість, гнучкість, перспективність, високого рівня прогностичних здібностей, високого рівня педагогічної рефлексії тощо. Все це засвідчує розвиток у майбутніх учителів умінь виокремлення головного і другорядного, чіткого формулювання «бажаного майбутнього», суджень при вирішенні проблемних педагогічних ситуацій, аналізу, осмислення сутності професійних проблем та перспектив їх вирішення.

Відзначимо, що матеріал дисертації, у цілому, змістовно й логічно викладений. Текст достатньо проілюстрований таблицями й рисунками, що полегшує розуміння дослідження та позитивно впливає на сприйняття основних результатів і висновків.

Загалом, дисертаційна робота Гальцової Світлани Василівни є завершеним дослідженням, яке має безсумнівно наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Надійність та вірогідність отриманих результатів дослідження забезпечена методологічною та теоретичною обґрунтованістю

вихідних положень, сукупністю стандартизованих валідних методик, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки досліджуваних, якісним та кількісним аналізом отриманого експериментального матеріалу, використанням статистичної оцінки отриманих емпіричних даних та їх апробацією. Висновки відображають отримані результати у процесі дослідження відповідно до поставлених завдань. Основний текст дисертації вдало доповнюють й збагачують “різножанрові” додатки, які демонструють діагностичну й методичну базу дослідження, психодідактичні й методичні знахідки автора, містять первинні емпіричні дані, аналітичні матеріали тощо.

Позитивно оцінюючи виконане Світланою Василівною Гальцовою дисертаційне дослідження, слід висловити і деякі зауваження-побажання:

1. При розкритті теоретичного аспекту проблеми авторка віддає перевагу констатації, а не аналізу положень, ідей, які належать ученим, а також не чітко висловлює власну дослідницьку позицію щодо них.

2. Не зовсім коректне, на нашу думку, формулювання припущення, зокрема 2-3 пункт.

3. Відстежуємо епізодичність (фрагментарність) взаємозв'язку «діагноз-прогноз-успішність прийняття рішень» як на етапі констатувального так і формувального експерименту.

4. Вважаємо, що надто загальним є представлення блоків та й в цілому моделі розвитку прогностичних умінь як чинника прийняття педагогічних рішень.

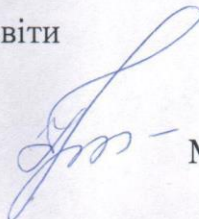
5. На нашу думку, розвиток прогностичних умінь майбутніх учителів у процесі педагогічної практики, що передбачений програмою, потребує вдосконалення у площині розширення змісту та диференціації видів завдань, які могли б стати базою для розробки методичних рекомендацій, щодо формування прогностичних умінь на етапі професійного навчання та їх розвитку в подальшій педагогічній діяльності.

6. В оформленні матеріалів дослідження дисертантці, на жаль, не вдалося уникнути окремих нераціональних повторів тексту, граматичних та технічних огріхів (с. 9, 18, 126) тощо.

Висловлені побажання мають переважно рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження С.В. Гальцовою.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему: «Прогностичні уміння як чинник прийняття педагогічних рішень майбутніми вчителями» відповідає вимогам п. 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, є завершеним і самостійним дослідженням, а її авторка Гальцова Світлана Василівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна і вікова психологія.

Офіційний опонент –
доктор психологічних наук, професор
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

 М.Г. Іванчук

Підпис М.Г. Іванчука засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
" 26 " травня 2016

